

216 с.

4. Бородин С.В. Квалификация преступлений против жизни. -М.: Юрид. лит., 1977. -240 с.

5. Борисов В.И., Куц В.Н. Преступления против жизни и здоровья: вопросы квалификации. -Х.: НПКФ "КОНСУМ", 1995. -104 с.

6. Шаргородский М.Д. Преступления против жизни и здоровья. -М., 1948. -184 с.

7. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации /Под общ. ред. Ю.И. Скуратова и В.М. Лебедева. -М.: Изд. группа НОРМА-ИНФРА-М, 1998. -832 с.

8. Івченко А. Тлумачний словник української мови. -Х.: ФОЛІО, 2000. -540 с.

9. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: за станом законодавства і постанов Пленуму Верховного Суду України на 1

грудня 2001 року /За ред. С.С. Яценка. - К.: А.С.К., 2002. -936 с.

10. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України /Під заг. ред. М.О. Потебенька, В.Г. Гончаренка. - К.: ФОРУМ, 2001. -Ч.1. -386 с. -Ч.2. -944 с.

11. Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах. (1973-1998) // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. -1998. -№ 11. -400 с.

12. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року /За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. -К.: Каннон, А.С.К., 2001. -1104 с.

Надійшла до редколегії 09.07.2002

БАЙЛОВ А.В. УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УГОЛОВНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА ОТНОСИТЕЛЬНО ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ПРЕСТУПЛЕНИЯ ПРОТИВ ЖИЗНИ И ЗДОРОВЬЯ ЛИЦА, СОДЕЯННЫЕ В СОСТОЯНИИ СИЛЬНОГО ДУШЕВНОГО ВОЛНЕНИЯ

Проведен сравнительный анализ действующего уголовного законодательства с Уголовным кодексом Украины 1960 года, а именно, выделен ряд моментов, которые отличают нормы, предусматривающие ответственность за посягательство на лицо, и содеянные в состоянии сильного душевного волнения. Предложены пути усовершенствования действующего уголовного законодательства.

***

BAYLOV A.V. ADVANCING OF THE CRIMINAL LOCAL LAW CONCERNING LIABILITY FOR CRIMES AGAINST LIFE AND HEALTH OF A FACES ACCOMPLISHED IN A CONDITION OF STRONG MENTAL DISTURBANCE

The comparative analysis of the operational criminal local law with the criminal Code of Ukraine of 1960 is conducted, namely, a series of the moments is selected, which one distinguish the norms envisioning liability for the invasion on a face, and accomplished in a condition of strong mental disturbance. The paths of advancing of the operational criminal local law are offered.

УДК 381.3

П.Д. БІЛЕНЧУК*, канд. юрид. наук, проф.,
Д.П. БІЛЕНЧУК**, **Л.В. БОРИСОВА*****, **М.В. КОЗИР******

Національна академія внутрішніх справ,
Національний політехнічний університет "КПІ"**,
Національний університет внутрішніх справ*****

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Розглянуті правові аспекти інформатизації сучасного суспільства в Україні.

Протягом останнього двадцятиріччя в світі йде інформатизація суспільства, а тому все більше розвиваються обчислювальні та інформаційні мережі - унікальний симбіоз комп'ютерів і комунікацій. З кожним днем активніше розвиваються сучасні інформаційні технології і в Україні. Людська цивілізація на межі тисячоліть вступила в еру інформації. Сві-

товою системою комп'ютерних комунікацій щодня користуються сотні мільйонів людей. Інформація стає вирішальним чинником у багатьох галузях народного господарства. Саме вона є продуктом наукової та дослідницької діяльності, необхідним компонентом у ході наукових досліджень. Зростає потреба у засобах структурування, накопичення, збері-

гання, пошуку та передачі інформації - задоволення саме цих потреб і є метою створення та розвитку інформаційних мереж. У прагненні до сумісного використання ресурсів обчислювальних та інформаційних центрів (бібліотек, програм, криміналістичних обліків) виникає необхідність її включення до світових інформаційних мереж.

У цих умовах стає все важче, а інколи просто неможливо, отримувати необхідну інформацію, якщо не володієш потужними можливостями, що надаються інформаційними мережами світу. Щоб прямувати в ногу з часом, необхідно включатись у глобальні комп'ютерні мережі та уміло користуватися всіма їх привілеями. Особливо органам державної влади та управління, громадським організаціям і неурядовим установам, кожній людині нашої держави, жителям планети Земля.

Саме з цих причин 4 лютого 1998 р. Верховна Рада України прийняла низку законів стосовно інформатизації всіх сфер суспільної діяльності в Україні. Так, зокрема, в Концепції Національної програми інформатизації у розділі VI цього закону визначаються основні напрями інформатизації. Серед них пріоритетним є інформатизація правоохоронної діяльності.

В Указі Президента України "Про заходи щодо розвитку національної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні" від 31 липня 2000 року (№ 9282/000) зазначається, що з метою розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет, забезпечення широкого доступу громадян до цієї мережі, ефективного використання її можливостей для розвитку вітчизняної науки, освіти, культури, підприємницької діяльності, зміцнення міжнародних зв'язків, належного інформаційного забезпечення здійснення органами державної влади та органами місцевого самоврядування своїх повноважень, повнішого задоволення потреб міжнародного співтовариства в об'єктивній, комплексній інформації щодо різних сфер суспільного життя в Україні, а також вирішення інших завдань, визначених в Посланні Президента України до Верховної Ради України "Україна: поступ у XXI сторіччя. Стратегія економічного та соціального розвитку на 2000-2004 роки" (276а/2000), необхідно:

1. Установити, що розвиток національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет (далі - мережа Інтернет), забезпечення широкого доступу до цієї мережі громадян та юридичних осіб усіх форм власності в Україні, належне представлення в ній національних інформаційних ресурсів є одним з пріоритетних напрямів державної політики в сфері інформатизації, задоволення конституційних прав громадян на інформацію, побудови відкритого демократичного суспільства, розвитку під-

приємництва.

У зв'язку з цим основними завданнями щодо розвитку національної складової мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні визначити:

- створення у найкоротші строки належних економічних, правових, технічних та інших умов для забезпечення широкого доступу громадян, навчальних закладів, наукових та інших установ і організацій усіх форм власності, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, суб'єктів підприємницької діяльності до мережі Інтернет;

- розширення і вдосконалення подання у мережі Інтернет об'єктивної політичної, економічної, правової, екологічної, науково-технічної, культурної та іншої інформації про Україну, зокрема тієї, що формується в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, навчальних закладах, наукових установах та організаціях, архівах, а також бібліотеках, музеях, інших закладах культури, розширення можливостей для доступу в установленому порядку до інших національних інформаційних ресурсів, постійне вдосконалення способів подання такої інформації;

- забезпечення конституційних прав людини і громадянина на вільне збирання, зберігання, використання та поширення інформації, свободу думки і слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань;

- забезпечення державної підтримки розвитку інфраструктури надання інформаційних послуг через мережу Інтернет; створення умов для розвитку підприємницької діяльності та конкуренції у галузі використання каналів електронного зв'язку, створення можливостей для задоволення на пільгових умовах потреб у зазначених послугах навчальних закладів, наукових установ та організацій, громадських організацій, а також бібліотек, музеїв, інших закладів культури, закладів охорони здоров'я, включаючи розташованих у сільській місцевості;

- розвиток та впровадження сучасних комп'ютерних інформаційних технологій у системі державного управління, фінансовій сфері, підприємницькій діяльності, освіті, надані медичної та правової допомоги та інших сферах;

- вирішення завдань щодо гарантування інформаційної безпеки держави, недопущення поширення інформації, розповсюдження якої заборонено відповідно до законодавства;

- вдосконалення правового регулювання діяльності суб'єктів інформаційних відносин, виробництва, використання, поширення та зберігання електронної інформаційної продукції, захисту прав на інтелектуальну власність, посилення відповідальності за порушення встановленого порядку доступу до електронних інформаційних ресурсів всіх форм власнос-

ті, за навмисне поширення комп'ютерних вірусів.

2. Державному комітету зв'язку та інформації України, Міністерству освіти і науки України та Державному комітету інформаційної політики, телебачення і радіомовлення України із залученням інших центральних органів виконавчої влади, а також Національної академії наук України, провідних вчених та фахівців, представників відповідних суб'єктів підприємницької діяльності, виходячи із завдань, визначених статтею 1 цього Указу, розробити протягом шести місяців проект державної програми розвитку мережі Інтернет в Україні для включення її як складової частини Національної програми інформації.

3. Кабінету Міністрів України забезпечити:

1) поетапне відповідно до затвердженої програми розвитку мережі Інтернет в Україні завершення підключення до цієї мережі наукових установ та організацій, навчальних закладів, архівів, бібліотек, музеїв та інших закладів культури, включаючи розташовані у сільській місцевості;

2) розвиток освітніх та навчальних програм на базі комп'ютерних інформаційних технологій;

3) створення правових, організаційних, технічних та інших умов для здійснення підприємницької діяльності з використанням мережі Інтернет;

4) підвищення ефективності системи підготовки фахівців з інформаційних технологій, удосконалення відповідних нормативів, навчальних програм та планів, а також вжиття додаткових заходів для формування у населення знань, умінь і навичок, необхідних для користування мережею Інтернет;

5) встановлення до кінця 2000 року порядку оприлюднення інформації про діяльність органів державної влади України та завершення створення Web-сторінок центральними органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями, а також провідними науковими установами та навчальними закладами;

6) подання інформації на Вебсторінках, зазначених у пункті 5 цієї статті, державною, англійською та іншими мовами;

7) створення національного реєстру українських інформаційних ресурсів, підключених до мережі Інтернет;

8) підготовку та подання у шестимісячний строк до Верховної Ради України відповідних законопроектів з питань:

- особливостей діяльності засобів масової інформації, створення, одержання, використання, поширення та зберігання інформації, забезпечення охорони інтелектуальної власності та авторського права у мережі Інтернет;

- вчинення цивільно-правових угод з викорис-

танням електронного документообігу та електронного цифрового підпису;

- встановлення відповідальності за поширення через мережу Інтернет інформації, розповсюдження чи обнародування якої заборонено відповідно до законодавства, за навмисне поширення комп'ютерних вірусів, порушення встановленого порядку доступу до інформаційних ресурсів усіх форм власності;

9) передбачити під час уточнення Державного бюджету на 2000 рік та формування проектів Державного бюджету України на наступні роки кошти, необхідні для фінансування заходів, передбачених цим Указом.

4. Міністерству закордонних справ України, Міністерству економіки України із залученням інших центральних органів виконавчої влади:

- опрацювати питання щодо вступу України до відповідних міжнародних організацій, що займаються питаннями розвитку телекомунікаційних систем, захисту прав на інформацію, протидії поширення інформації, яка завдає шкоду людині і громадянину, суспільству і державі, та внести в установленому порядку відповідні пропозиції;

- сприяти залученню коштів міжнародної технічної допомоги, використанню можливостей міжнародних програм для розвитку в Україні мережі Інтернет.

5. Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським державним адміністраціям надавати всебічне сприяння підприємствам, установам та організаціям у вирішенні завдань розвитку мережі Інтернет в Україні.

Ці документи визначають пріоритетні напрямки стратегії і тактики побудови інформаційного суспільства в Україні, а також розвиток Інтернет-технологій і створення надійного фундаменту інформаційної безпеки, людини, суспільства і держави.

Таким чином, інформація сьогодні стає основним об'єктом і продуктом нашого суспільства, а інформація і комп'ютеризація відповідно основними інструментами її опрацювання.

При цьому, під інформацією слід розуміти сукупність (позначених термінами) взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки.

Для України широкомасштабний вступ до глобальної інформаційної цивілізації співпав з проголо-

шенням 24 серпня 1991 року державної незалежності. Після визначення державного суверенітету, поряд з іншими галузями законодавства в Україні створюється національна публічно-правова інституція: законодавство та підзаконні нормативні акти в сфері політики щодо державного регулювання суспільних інформаційних відносин, в тому числі таких, що пов'язані з інформатизацією, комп'ютеризацією і автоматизацією.

Сьогодні національне (державне і публічне) право має значний масив нормативних актів (законів та підзаконних правових документів - наказів, інструкцій, положень, статутів), які прямо чи опосередковано регулюють суспільні інформаційні відносини в Україні. Проведені нами узагальнення і підрахунки кількісного складу нормативних актів, які підготовлені органами державної влади, є чинними і регулюють інформаційні відносини та характеризуються наступними показниками: в Україні сьогодні діє 259 Законів України, 290 Постанов Верховної Ради (нормативного змісту), 370 Указів Президента України, 89 Розпоряджень Президента України, 1159 Постанов Кабінету Міністрів України, 206 Розпоряджень Кабінету Міністрів України, більш ніж 1100 нормативних актів міністерств, комітетів і окремих відомств.

Як констатацію факту, слід зазначити, що сучасне інформаційне законодавство України щодо доктрини його формування, має характер змішаної системи права: зберігши галузевий підхід традиційної континентальної системи права, воно стало на шлях публічно-правового нормотворення за доктриною загального права (англо-американської системи права) - коли окремі проблеми на законодавчому рівні, вирішуються у площині чинних законів за ситуаційним принципом.

Ситуаційний підхід до формування інформаційного законодавства України, з точки зору когнітивного (пізнавального) аспекту, визвав коло проблем щодо правового регулювання інформаційних відносин. Наприклад:

1. Відсутність легальної чіткої ієрархічної єдності законів, що викликає суперечливе тлумачення при застосуванні правових норм у практиці.

2. У зв'язку з тим, що різні закони та підзаконні акти, що регулюють суспільні відносини, об'єктом яких є інформація, приймалися у різні часи розвитку, становлення, і удосконалення державності без узгодження понятійного апарату, тому вони мають ряд термінів, які недостатньо коректні, не викликають відповідної інформаційної рефлексії, або взагалі позбавлені чіткого визначення свого конкретного змісту. Так, тому щодо інформаційних відносин, то тут доцільно зазначити такі поняття і терміни, як «інформація», «таємна інформація» і «таємниця», «документ» і «документована інформація», «май-

но», «власність», «володіння», «інтелектуальна власність», «автоматизована система», «суб'єкт суспільних відносин» та «учасники суспільних відносин», «система інформаційних відносин» тощо. Всі ці терміни законодавець використовує для регулювання відносин у різних сферах і галузях права.

3. Термінологічні неточності, різне тлумачення однакових за назвою та формою понять і категорій призводить до їх неоднозначного розуміння і застосування на практиці.

4. Велика кількість законів та підзаконних нормативних актів у сфері інформаційних відносин ускладнює їх пошук, аналіз та узгодження для практичного застосування.

5. Є розбіжність щодо розуміння структури і складу системи законодавства в сфері інформаційних відносин та підходів до їх формування. Нерідко в окремих законах у систему законодавства включають норми, що виражені в підзаконних нормативних актах. Це створює в практиці правозастосування деякими учасниками суспільних відносин колізію норм, ігнорування конституційних положень, норм закону на користь норм підзаконного акта окремих міністерств, комітетів, відомств і організацій.

6. Потребує удосконалення чинне законодавство України в сфері інформаційних відносин. Проведені дослідження і узагальнення досвіду експертної, слідчої і судової практики дають можливість внести такі рекомендації:

а). Пропозиції щодо вдосконалення інформаційного цивільного законодавства.

Треба зазначити, що комп'ютерні програми доцільно віднести до об'єктів інтелектуальної власності. Але на сьогоднішній день згідно Закону України "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі" не мають правової охорони ... програми для обчислювальних машин. Хоча це не вірно і як по суті, так і по змісту тому що:

- програма для обчислювальної машини - це результат розумової, творчої діяльності людини. Адже написання програми це не тільки викладення в певній послідовності своїх знань, умінь і навичок у формі алгоритму, а й створення такої програми, яка б забезпечила швидке, правильне, об'єктивне вирішення завдання, питання, функціонування певного механізму, надання інформації тощо; автор програми моделює послідовність виконання поставлених завдань, підбирає колір, зовнішній вигляд, атрибутику програми та ін. У процесі написання програми людина творить новий інтелектуальний продукт;

- програми - це також винаходи; вони відповідають всім вимогам винаходу, тобто це технічне рішення (і не тільки; також можливе математичне) в будь-якій галузі суспільно корисної діяльності, відповідає умовам патентоспроможності (є оригінальним і новим), має винахідницький рівень і придатне

для використання в різних сферах людського життя (освіті, науці, практиці).

Комп'ютерна інформація може бути об'єктом такого правового інституту, як нерозкрита (конфіденційна) інформація. Хоча в нашому чинному законодавстві ще не має такого правового інституту. На даний період розвитку України це вже вимога часу. Як відомо, "хто володіє інформацією, той володіє світом" [1].

Життя, слідча і судова практики вимагають передбачити в цивільному законодавстві відповідальність за порушення порядку ознайомлення з інформацією, правилами користування нею, правом власності тощо.

б). Пропозиції щодо вдосконалення адміністративного законодавства (законодавства в галузі адміністративних правопорушень):

У чинному законодавстві необхідно встановити адміністративну відповідальність за правопорушення у сфері комп'ютерної обробки інформації:

- дрібне комп'ютерне хуліганство - вчинення дій, що заважають нормальному функціонуванню АС, без порушення цілісності інформації, її пошкодження, спотворення, тобто запис на носій інформації завідомо зайвої інформації, зміна назви файлів та ін.;

- несанкціоноване ознайомлення з особистою, не державною інформацією - шляхом втручання в інформаційну базу даних, яка не визнається комерційною або державною таємницею;

- використання запатентованої програми без реєстрації, дозволу або оплати за користування даною програмою;

- користування комп'ютерною мережею через суб'єкта, який надає такі послуги (сервер), без дозволу або оплати за дану послугу;

- порушення правил користування комп'ютерною мережею, що призвело до малозначного пошкодження фізичного носія інформації (приведення до непридатності байтів (кластерів) диску;

- незаконне виготовлення з готових (запатентованих) програм нових програм;

- доповнити статтю 1643 КУпАП "Недобросовісна конкуренція" ч.4 "Зміна, перекручення, пошкодження інформації (бухгалтерської звітності, бухгалтерії та ін.) іншого підприємця з метою зниження рівня його авторитету ділової репутації, конкурентоспроможності, та підвищення своєї особистої монополії на ринку товарів";

- тиражування фізичних носіїв комп'ютерної інформації (cd-rom; dvd-rom).

в). Пропозиції щодо вдосконалення кримінального законодавства:

ввести відповідальність за:

- крадіжку інформації (фізичного носія);

- інформаційне шахрайство;

- втручання в роботу АС з метою ознайомлення з інформацією або її копіюванням;

- комп'ютерний грабіж (перехват інформації при її обміні);

- інформаційне вимагання;

- комп'ютерне хуліганство;

- несанкціоноване протиправне ознайомлення або копіювання інформації без втручання в роботу АС (зняття зображення з екрану).

7. Нові правові акти, які приймають сьогодні в сфері суспільно інформаційних відносин, нерідко неузгоджені концептуально з раніше вже чинними, що призводить до різного тлумачення, а також використання їх на практиці.

Аналіз чинного законодавства України в сфері суспільних відносин щодо інформації (у методологічному аспекті), свідчить, що воно сьогодні ніби будинок, який будується громадою без заздальгидь визначеного єдиного плану. При цьому кожний архітектор, будівельник чи майстер (ініціатор і автор законопроекту чи підзаконного нормативного акта) проводить цю роботу на свій розсуд, не узгоджуючи її з іншими. Без чіткого визначення технології і методики підготовки законопроекту взагалі, і, в галузі інформаційних відносин зокрема, створюється хаос.

Зазначені та інші проблеми сформували практичну потребу визначення методології систематизації і кодифікації права, розробки її концепції, доктрини, техніки і методики підготовки законопроектів, що відповідали вимогам теорії і потребам практики.

Відповідно, до основи систематизації норм інформаційного права повинні покладатися теоретичні положення, напрацьовані юридичною наукою і перевірені практикою основоположні принципи: поєднання традицій і новацій правотворення; інкорпорування норми чинного інформаційного законодавства України в нову систему через агрегацію інститутів права; формування міжгалузевих інститутів права на основі зв'язків з галузевими інститутами тощо.

У зв'язку з цим в українському правознавстві, теорії права виникла потреба узагальнити емпіричний матеріал і на цій основі розробити методологічні засади нового напрямку досліджень, предметом яких є процеси виникнення, зміни і припинення суспільних відносин щодо інформації (відомостей, даних, знань тощо).

Можна констатувати, що існуюча сьогодні сукупність правових норм у сфері інформації і комп'ютеризації досягли за кількістю такої критичної маси, що зумовлює можливість і реальну необхідність виділення, систематизації і кодифікації їх в окрему правову інституцію. Це викликало потребу наукового її дослідження, узагальнення наявного історичного досвіду, визначення тенденцій, проблем та шляхів їх практичного вирішення [2].

ЛИТЕРАТУРА

1. Криміналістика: Підручник /За ред. П.Д. Біленчука. -Київ: Атіка, 2001. -544 с.

2. Біленчук П.Д., Цимбалюк В.С. та ін. Комп'ютерна злочинність. -Київ, 2002. -240 с.

Надійшла до редколегії 23.07.2002

БИЛЕНЧУК П.Д., БИЛЕНЧУК Д.П., БОРИСОВА Л.В., КОЗЫРЬ М.В. ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА В УКРАИНЕ

Рассмотрены правовые аспекты информатизации современного общества в Украине.

***

BILENCHUK P.D., BILENCHUK D.P., BORISOVA L.V., KOZYR' M.V. LEGAL FUNDAMENTALS OF FORMATION OF THE INFORMATION SOCIETY IN UKRAINE

The legal aspects of informatization of the modern society in Ukraine are reviewed.

УДК 344.1

В.В. ВОЛОХ

Современный гуманитарный университет (г. Москва, РФ)

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЙ, СОВЕРШАЕМЫХ ВОЕННОСЛУЖАЩИМИ

Рассмотрена система и содержание социально-экономического, воспитательно-педагогического, организационно-управленческого и уголовно-правового направлений профилактической работы в Вооруженных Силах.

Система и содержание основных направлений профилактической работы в войсках должны соответствовать структуре и содержанию причин, обуславливающих существование преступности в стране и Вооруженных Силах. Исходя из этого принципа, в профилактической работе можно выделить четыре основных направления: социально-экономическое, воспитательно-педагогическое, организационно-управленческое и уголовно-правовое. Некоторые из этих направлений реализуются на общесоциальном уровне, другие на общесоциальном и специально-криминологическом, третьи - только на специально-криминологическом.

Социально-экономические меры реализуются, главным образом, на общесоциальном и общегосударственном уровнях. Вооруженные Силы обычно лишь используют социально-экономические возможности государства для устранения соответствующих причин преступности военнослужащих, улучшения их жизни, деятельности, воспитания, быта и отдыха. Рассматриваемые меры не имеют в войсках особой специфики. Вместе с тем, реальное улучшение жизнедеятельности Вооруженных Сил связано с действительным освобождением от несвойственных им функций, реальной профессионализацией армии и флота, определением их места в государственной структуре, коренным улучшением социально-экономического положения военнослужащих.

Меры воспитательно-педагогического характе-

ра представляют собой весь арсенал средств и способов воздействия на сознание человека при строгом соблюдении его прав и свобод.

Основой воспитания личного состава в целях предупреждения правонарушений является формирование социально-полезных интересов и потребностей у военнослужащих, представление им возможностей для их правомерного удовлетворения, оказание оступившимся педагогической, психологической и социальной помощи. Этот путь является и оперативным, и перспективным. Оперативным потому, что его реализация возможна (в определенных пределах) в любых условиях жизни и деятельности военнослужащего, а перспективным потому, что только позитивное изменение социальной направленности личности может считаться надежной гарантией нравственного, правового и воинского воспитания. Этот вывод подтверждается результатами криминологических исследований, согласно которым основные криминогенные деформации личности правонарушителей заключены в соответствующих сдвигах их мотивационной сферы. Надо дать возможность военнослужащим срочной службы (или проходящим ее по контракту) готовить себя к будущей гражданской жизни путем получения необходимого образования, профессии, творческих, культурных, спортивных и технических навыков.

Командиры и начальники, формируя у подчиненных общественно полезные потребности, приобщая их к культуре, расширяя их знания, в том